

Mijo Mirković 1898–1963. Zbornik radova. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2010. 218 strani.

V spomin na svojega nekdanjega tajnika (1958–1961) Mija Mirkovića (1898–1963), je Hrvaška akademija znanosti in umetnosti (z majhno zamudo) ob 110-letnici njegovega rojstva in 45-letnici smrti izdala o njem poseben zbornik. V njem so štirje avtorji obdelali in poskusili ovrednotiti tri poglobitve skupine Stipetićevega dela, Vladimir Stipetić ekonomsko delo (str. 11–57), Petar Strčić zgodovinsko delo (str. 59–68) in Mirko ter Nataša Urošević novinarsko, publicistično in književno delo (str. 69–100). Predsednik Hrvaške akademije Milan Moguš je prispeval predgovor (str. 7–10), Mirkovićevo bibliografijo pa je sestavil njegov sin Ante Mirković (str. 101–218).

Mijo Mirković je bil med najpomembnejšimi ekonomisti zadnjega desetletja stare Jugoslavije in kratkega obdobja po letu 1945. Kmalu se je zaradi tega, ker se njegovi predlogi za jugoslovansko ekonomsko politiko niso ujemali s tedaj prevladujočo partijsko doktrino, iz aktivnega ekonomskega usmerjevalca moral umakniti (nazaj) v akademsko sfero, kjer je predaval razne politike (agrarno, obrtno, prometno, zunanjetrgovinsko, notranjetrgovinsko, industrijsko in še kakšno). Značilno zanj je bilo, da so vsa njegova dela tesno prepletena s konkretnimi zgodovinskimi okolji in pojavi. To se izrazito kaže v njegovih knjigah *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918–1941*, Zagreb 1950, *Ekonomika agrara FNRJ*, Zagreb 1950 in *Seljaci u kapitalizmu*, Zagreb 1952. Videti je, da mu so bili najbližji problemi agrara, ki jih je sam kot otrok in mladenič doživljal v rodni Istri. Odtod je bil samo majhen skok, da se je začel ukvarjati z ekonomsko zgodovino, kjer je napisal tedaj edino in vodilno obsežno knjigo *Ekonomska historija Jugoslavije*, Zagreb 1958, ki je izšla v petih izdajah, druga v Ljubljani leta 1961. Mijo Mirković po svoji formaciji ni bil niti ekonomski teoretik, niti ekonomski zgodovinar, slednji še toliko manj, saj v času njegovega študija ekonomija kot akademska disciplina ni bila priznana. Kot pravi gospodarstvenik je vedno pisal angažirano, da bi se se zaradi njegovega pisanja kaj izboljšalo. Seveda je skrbno upošteval vsa dejstva, v njegovem primeru pač predvsem statistične podatke in v primeru agrara lastno poznavanje in izkušnje. Vendar je bil diapazon njegovega poznavanja in osebnih izkušenj tako širok, da je tudi v primeru pomanjkljivih podatkov zadel pravo. Izredno zanimivi so bili predgovori k raznim ekonomskih in zgodovinskim publikacijam, ki jih je izdajala Hrvaška akademija ali druge ustanove, ki so neredko bile prave študije

in so morda z drugega vidika anticipirale dognanja v knjigi. Sicer pa je njegovo intenzivnejše ukvarjanje z ekonomsko zgodovino trajalo le krajši čas, saj je umrl že leta 1963. Mijo Mirković je bil tudi pomemben hrvaški književnik in kulturnik. Za svojo avtobiografsko kroniko in dokumentarno monografijo Puna ja Pula, je dobil 1955 nagrado Zveze književnikov Jugoslavije. To Mirkovićevo dejavnost pa bomo morali v tem zapisu pustiti ob strani.

Mija Mirkovića štejejo za petega najpomembnejšega Istrana (poleg Matija Vlačiča Ilirika, škofa Juraja Dobrila, politika Matka Laginja in književnika Viktorja Carja Emina). Bil pa je tudi pomembna hrvaška osebnost sredine 20. stoletja. Da izvira iz Istre, je tudi eden od razlogov, da njegov zbornik predstavljamo v ZČ. Mijo Mirković si je prizadeval za celostno obravnavo vsakega problema. Skoraj vsakemu njegovemu zapisu se tudi pozna piščeva književna žilica. V njegovih ekonomskih delih je npr. veliko zgodovinskih in socioloških elementov, celo v književnih delih je veliko gospodarskega dogajanja in nesorazmerno veliko opisov narave. Preučevalci njegovega življenja menijo, da je nanj zelo močno vplivalo njegovo življenjsko okolje, vendar je on te vplive prekrval in našel izvirno rešitev. Njegovo življenje je bilo silno razgibano. Takega sedanji ljudje, če izvzamemo vojne razmere, ne doživljamo več. Zato naj ga na kratko opišemo. Mijo Mirković je bil rojen 1898 v Raklju, majhni vasi na jugu Istre. Kot šolar je spremljal mater, ki je na vozu, verjetno z osličkom, prevažala glinasto posodo od vasi do vasi in jo prodajala. Ker kupci niso imeli denarja, je namesto njega služilo žito in stročnice (fižol, bob). Ceno so določili takole: v kupljeno posodo so nasuli zrnje in to je bilo materino plačilo. Že kot desetletni deček je na italijanskem trabakulu (vrsta dvojbornice na Jadranu) »Tomasso« pomagal prevažati istrski kamen v Italijo. Od 1908 do prve svetovne vojne je obiskoval gimnazijo v Pazinu. Tedaj so gimnazijo zaprli in se je zaposlil kot kamnolomec in miner Vojno-inženirske uprave v Pulju. Ker je s tremi tovariši prerezal vojaški telefonski kabel, je bil hkrati z njimi obsojen na smrt, zaprt v Pulju in nato v Ljubljani. Naposled jih je divizijsko sodišče zaradi mladostnosti oprostilo. Ta zapor v Ljubljani, navdušenje za Krekove nauke, ponovno kot antifašist med italijansko okupacijo med drugo svetovno v raznih zaporih, med drugim tudi v Ljubljani, ter izdaja njegove knjige Ekonomska historija v Ljubljani, so bili, kolikor je razvidno iz obravnavanega Zbornika, edini stiki s Slovenijo. Po oprostitvi od smrtne kazni se je vrnil domov. Ko je Italija napovedala Avstriji vojno so avstrijske oblasti evakuirale prebivalce Pulja in okolice na Češko, v rodovitno Hano (Zabřeh). Tamkajšnje kmetijstvo in tamkajšnje zelo urejene razmere so na Mirkovića ob primerjavi z rodno Istro, naredile neizbrisen vtis. V tem kraju je bil po številnih ovirah pogojno sprejet v klasično gimnazijo, vendar je bil izključen, ko so iz domovine prispelle neugodne politične karakteristike. Vendar je kljub temu tam opravil tri razrede višje gimnazije. Leta 1917 je bil mobiliziran in dodeljen vojni mornarici v Pulju, kjer mu je uspelo, da je postal pomožni stavec v tiskarni Krmpotić, kjer so tiskali »Hrvatski list«. Tu je za omenjeni časnik začel pisati in to štejem za začetek njegove novinarske kariere. Za časopise pa je v večjem ali manjšem obsegu pisal vse življenje. Po italijanski okupaciji Pulja se je vrnil v Zabřeh, kjer je jeseni 1919 maturiral. Na Češkem se je Mirković dodobra seznanil tudi z

Masarykovimi nauki, ki so ga navduševali vse življenje. Nato je odšel v Zagreb, kjer se je vpisal na študij slavistike in filozofije. Novinar in urednik je bil v zagrebškem dnevniku *Novosti*. Od tam so ga poslali za dopisnika v Beograd, kjer je nadaljeval s študijem filozofije. Vendar s tem ni bil zadovoljen, čeprav ga je novinarstvo rešilo bede. Želel je študirati kaj bolj konkretnega, realnega. Odločil se je za ekonomijo. Odšel je na študij v Nemčijo, najprej v Berlin, nato v Frankfurt ob Majni, kjer je med drugim študiral pri dveh, tedaj najuglednejših nemških ekonomistih Franzu Oppenheimerju (1864–1943) in Wernerju Sombartu (1863–1941). Slednji je bil tudi eden najpomembnejših nemških ekonomskih zgodovinarjev, zastopnik mlade nemške zgodovinarske šole. Zanimanja za ekonomske zgodovine se je Mirković najbrž nalezl od Sombarta. Tedaj in še zdaj zelo pomembnega nemškega sociologa Maxa Webra Mirkovič sicer ni poslušal, ker je Weber bil profesor v Münchnu, se je pa temeljito seznanil z vsem njegovim opusom, kar se pozna tudi v njegovi doktorski disertaciji. Doktorat državnopravnih znanosti (tedaj običajna oznaka za študij oz. disertacije iz ekonomije) je dosegel v Frankfurtu proti koncu 1923 z disertacijo »Vom Hauptgrunde der geringen wirtschaftlichen Leistungsfähigkeit der slawischen Völker«.

Po vrnitvi v Jugoslavijo se je zaposlil najprej v francosko-belgijski banki v Beogradu, nato kot knjigovodja pri premogovnikih v Aleksincu, kot suplent na trgovski akademiji v Osijeku, nato je bil izbran za profesorja Srednje pomorske šole v Bakru, od koder je obiskoval rodni Rakalj in si prizadeval za ohranitev osiromašene rodne domačije. Znašel se je v dilemi »zmež grada i sela«. Odločil se je za mesto. Najprej je delal v francosko-srbski banki v Beogradu, nato je bil urednik Trgovinskega glasnika, 1927 pa je postal tajnik gospodarske zbornice Dunavske banovine v Novem Sadu. Leta 1928 je bil izbran za docenta na ekonomsko-finančni skupini predmetov pravne fakultete v Subotici. Hkrati je delal tudi še v trgovinski, industrijski in obrtni zbornici v Novem Sadu. Nato se je posvetil le pedagoškemu in znanstvenemu delu. Mirkovičevo subotiško obdobje je bilo zelo plodno, saj je v tem času napisal 14 knjig, ne upoštevajoč množico drugih objav v periodiki in drugod. Leta 1939 je odšel za profesorja predmeta Ekonomska politika na Ekonomsko-komercialno visoko šolo v Beograd. Leta 1941 je od tam zbežal. Lovila ga je namreč nemška policija, ker ni maral podpisati »Joničev apel srpskemu narodu« o potrebi kolaboracije z okupatorjem. Odšel je v Vantačić na otok Krk, kjer je delal kot mornar in ribič. Leta 1942 so ga zaprli Italijani in je romal iz zapore v zapor, med drugim tudi v verigah v Ljubljano, od tam pa v Karlovac, kjer mu je nekako uspelo rešiti se zapore. Nato je kot ilegalec živel v raznih krajih na Hrvaškem, dokler poleti 1944 ni odšel v partizane. Takoj so ga zaposlili v gospodarskem aparatu nove Jugoslavije. Kakor smo že omenili se njegovi predlogi v glavnem niso ujemali s tistimi, ki jih je imela komunistična partija. Na kratko: Mirkovič je zastopal realno planiranje in uravnoteženo gospodarstvo. Prijatelj je tudi z Andrijo Hebrangom. Na tem mestu ni ostal dolgo. Postal je glavni ekonomski pogajalec za priključitev Istre k Jugoslaviji, pisal je elaborate, bil je na konferenci ministrov velikih sil 1945 v Londonu, na mirovni konferenci v Parizu 1946–1947, kot diplomat je bil 1947 v ZDA. Kot izjemen poznavalec obravnavane materije in poliglot je bil zelo uspešen

pogajalec. Leta 1947 je postal član Hrvaške akademije znanosti in umetnosti in od šolskega leta 1947/1948 profesor na Ekonomski fakulteti v Zagrebu, kjer je predaval ekonomsko politiko, ekonomiko agrara in ekonomsko zgodovino. Bil je izvrsten profesor, ki je za svoje predmete množično navduševal študente. Kot glavni tajnik akademije je bil pobudnik in organizacijski izvajalec ustanavljanja akademijskih inštitutov zunaj Zagreba, predvsem v Dalmaciji in na Reki.

Mijo Mirković se je poleg vsega drugega ukvarjal tudi z raziskovanjem življenja in dela Matija Vlačića Ilirika (*Matthias Flaccius Illyricus*). Mirković je globoko v srcu ljubil Vlačića, Labin in Labinštino, predvsem ker je bil od tam doma Vlačić in njegova stara mati, ki se je primožila v Rakalj. Po nekaterih trditvah bi se rad Mirković z Vlačičem kar poistovetil. Vlačić je bil najtesnejši privrženec Lutra in njegove doktrine. Mirković je napisal o Vlačiću tri vsakokrat izboljšane obsežne monografije. V njih je seveda prikazal njegovo življenje in delo, predvsem pa stike z domovino in prizadevanje zanj, vključno s projekti ustanovitve univerze za južne Slovane, Čeha in Italijane v Regensburgu in Celovcu. Te Mirkovićeve raziskave na Hrvaškem niso bile ravno zaželeno. Ko je prva knjiga z naslovom Mijo Mirković: *Flaccius*, leta 1938 izšla, je nastala prava konsternacija. Del bolj katoliško usmerjene javnosti ni mogel verjeti, da sta književnik Mate Balota in Mijo Mirković ista oseba, predvsem zato, ker so dotlej v njegovem književnem delu, v pesmih, folklornih in tradicionalnih elementih zaznavali katoliški svetovni nazor, v monografiji o Vlačiću pa so videli pretirano veličanje Vlačičeve zgodovinske vloge in prikazan prevelik vpliv protestantizma na hrvaške dežele.

Jože Maček